

CUCÓ, Josep (Comp.) (2013), *La ciudad pervertida. Una mirada sobre la Valencia global*. Barcelona, Anthropos.

FRANQUESA, Jaume (2013), *Urbanismo neoliberal, negocio inmobiliario y vida vecinal. El caso de Palma*. Barcelona, Icaria.

Joan J. Pujadas

DAFITS, Universitat Rovira i Virgili

joan josep.pujadas@urv.cat

Les grans transformacions urbanes experimentades per les grans ciutats, tant a escala europea com mundial, han estat objecte d'una atenció creixent per part d'urbanistes, geògrafs, economistes, sociòlegs i, en menor mesura, antropòlegs.

Els dos llibres que comentem avui tendeixen a omplir aquest buit en un doble sentit. D'una banda, es tracta de dues investigacions originals de base etnogràfica que aborden els efectes de l'economia especulativa orientada cap a la transformació urbanística, en el marc de les transformacions neoliberals de les polítiques públiques municipals esdevingudes a l'Estat espanyol en els darrers lustres. D'altra banda, ambdues investigacions tracten la transició urbanística i el canvi de model econòmic en dues ciutats intermèdies, València i Palma de Mallorca, trencant el monopoli d'una bibliografia que, en el cas espanyol, s'havia adreçat gairebé en exclusiva a tractar el cas de les dues grans metròpolis espanyoles, Madrid i Barcelona.

Ambdós textos es posicionen en una perspectiva crítica cap a l'economia liberal (o neoliberal), que ha obert respectivament els mercats immobiliaris a un capital d'origen transnacional i que converteix les pràctiques urbanístiques no en un mitjà per satisfer les necessitats ciutadanes, sinó en un fi en si mateix, destinat a cercar rendibilitat i a mercantilitzar el sòl urbà i, de pas, a convertir les mateixes ciutats en el seu conjunt en un producte mercantil orientat al consum transnacional. També convergeixen en l'èmfasi atorgat a l'anàlisi dels efectes socials segregadors i elititzadors que aquestes transformacions urbanes especulatives han generat als barris analitzats. Finalment, com era d'esperar en aproximacions de caràcter etnogràfic, tots dos llibres presten una gran atenció a les modificacions restrictives d'accés a l'espai públic, així com a les respostes

ciutadanes i a la reconfiguració dels teixits socials, sorgits dels mateixos processos de transformació urbana.

Mentre el treball de Franquesa es concentra essencialment en el barri de Sa Calatrava, ubicat al centre històric de Palma, l'aproximació al cas de València és més coral, ja que es tracta d'una recerca de quatre barris de València realitzada per un equip de vuit investigadors, coordinats per la Dra. Cucó. Mentre la recerca de Franquesa es concentra en les transformacions d'un barri del centre històric, l'aproximació al cas valencià es realitza des d'una doble òptica, que pivota entre l'anàlisi de la ciutat com un tot i l'anàlisi de quatre barris: Carme, Mercat, Penya-roja i Cabanyal-Canyamelar. Els dos primers ubicats al centre històric i els restants ubicats a l'àrea de la ciutat més afectada per les grans actuacions de l'urbanisme espectacle: la Ciutat de les Arts i les Ciències i el Circuit de Fórmula 1.

La perspectiva interpretativa d'ambdós treballs la podem situar dins la tradició crítica lefebvriana del dret a la ciutat, contraposada a les polítiques neoliberals que, lluny de garantir l'habitatge social i l'accés a uns serveis públics de qualitat, fomenten la segmentació social i la precarització ciutadana, donant pas a processos d'elitització i d'exclusió social, en nom d'una suposada modernització urbana, promoguda i/o emparada per les respectives administracions locals, i tot això en el context d'una transició econòmica i social que serveix per bastir un tipus específic de ciutat postmoderna i postindustrial.

El text de Franquesa alerta des de les primeres pàgines sobre la necessitat de comprendre els mecanismes i processos que van dur al "tsunami urbanitzador", expressió encunyada per Fernández Durán (2006)¹, per tal d'esbrinar totes les causes i mecanismes amb la intenció d'evitar caure en el mateix parany en el futur, tot i que l'autor és pessimista i considera que, un cop superada la crisi, és bastant probable que el model econòmic balear i espanyol torni a basar-se en la indústria de la construcció i en l'explotació turística del paisatge i del patrimoni. El cas estudiat etnogràficament, el barri de Sa Calatrava, és una mostra del poder de penetració del capitalisme financer d'origen transnacional, encoratjat i introduït per inversors locals i amb el vistiplau i la complicitat dels poders polítics. Més encara, el fi treball etnogràfic de l'autor analitza les complicitats i

1 Durán (2006: 24) assenyala que l'any 2005 a Espanya es va iniciar i/o finalitzar la construcció de 800.000 habitatges. Aquesta xifra és superior a la suma de totes les construccions realitzades a França, Alemanya i Gran Bretanya en aquell any.

la compra de voluntats entre alguns sectors socials del barri, des del moviment veïnal fins a certs comerciants, persuadits del bon negoci que podia representar un procés dràstic de transformació elititzadora del barri.

Aquest estudi en profunditat d'un sol barri contrasta amb l'estratègia analítica i etnogràfica del llibre coordinat per Cucó, que explora diferents localitzacions a la ciutat valenciana per tal de triangular graus diferenciats d'impacte de l'urbanisme neoliberal. Els dos barris de Ciutat Vella analitzats, el Carme i el Mercat, mostren l'ostracisme i l'oblit per part de l'Ajuntament, des de finals dels anys vuitanta. La manca de serveis, juntament amb la degradació urbanística no han estat, però, generadores de quadres de marginalitat significatius i, fins i tot, permeten alguns processos d'elitització sostinguda, en forma de nous locals, alguns comerços amb oferta innovadora i un cert ambient d'oci i consum. Com a contrapunt als dos casos anteriors, l'estudi d'un barri de nova creació, Penya-roja, als voltants de l'Auditori i de la Ciutat de les Arts i les Ciències, expressen el contrast dràstic que ha experimentat la València dual i neoliberal. Finalment, l'aproximació al barri del Cabanyal-Canyamelar ens mostra la cara més autoritària i violenta de la gestió municipal a la ciutat. Convertir un barri en "regió devastada" com a mitjà per doblegar la voluntat dels veïns resistents al brutal projecte elititzador del front marítim valencià.

La publicació d'aquestes dues obres, més enllà de l'indubtable valor intrínsec de les seves aportacions específiques, esdevé tot un símptoma esperançador del grau de maduresa que comencen a assolir els estudis d'etnografia urbana a l'Estat espanyol. Al mateix temps, haurem de valorar molt positivament també la rellevància de reflexions crítiques com aquestes, que ens mostren quin és el paper de les ciències socials en el marc de les convulsions de les crisis estructurals del tardocapitalisme.

Referència

FERNÁNDEZ DURÁN, Ramón (2006), *El tsunami urbanizador español y mundial*. Barcelona, Virus.